

فهرست

پیشگفتار ۱

فصل اول: سرآغاز

سرآغاز ۳
اخلاق ۷
طرح کلی کتاب ۱۵
خلاصه ۱۵
یادداشت ۱۶
برای مطالعه بیشتر ۱۷

فصل دوم: تعارض تکالیف

تعارض اخلاقی ۱۹
واجب و مستحب ۲۶
تکالیف اولیه ۳۱
خلاصه ۳۵
یادداشت‌ها ۳۶
برای مطالعه بیشتر ۳۷

فصل سوم: خود و دیگران

وظیفه ما نسبت به خود ۳۹
اخلاق و خرد ۴۱
اخلاق اجتماعی ۴۴
معنی اخلاق ۴۷
خلاصه ۴۸
برای مطالعه بیشتر ۴۹

فصل چهارم: حسن و قبح: ستایش و نکوهش

۵۱	فراروی از حدّ تکلیف
۵۳	مجازات‌پذیری: جبر و جهل
۵۴	جبر
۵۵	جبر روان‌شناختی
۵۹	تکلیف و جهل
۶۲	خطای اخلاقی
۶۶	خلاصه
۶۸	برای مطالعه بیشتر

فصل پنجم: پایگاه احکام اخلاقی (۱)

۶۹	مسائلی که درباره اخلاق‌اند
۷۰	پوزیتیویسم اخلاقی
۷۲	مدل احکام اخلاقی
۷۳	خردگرایی اخلاقی
۷۷	تجربه‌گرایی اخلاقی
۸۶	قضایای تحلیلی و تألیفی
۹۶	قضیه تألیفی پیشینی و اصل تحقیق‌پذیری
۹۹	خلاصه
۱۰۰	یادداشت
۱۰۲	برای مطالعه بیشتر

فصل ششم: پایگاه احکام اخلاقی (۲)

۱۰۵	شناخت‌ناگرایی اخلاقی
۱۰۷	نظریه عاطفی
۱۱۳	دستورگرایی
۱۲۱	برهان اخلاقی - تعمیم‌پذیری
۱۲۵	معنی «قید اخلاقی»
۱۲۹	آینده شناخت‌ناگرایی
۱۳۱	خلاصه
۱۳۳	برای مطالعه بیشتر

فصل هفتم: اخلاق، علم و دین

۱۳۵	اخلاق علمی
۱۴۱	جبر و اختیار
۱۴۵	اخلاق و دین
۱۴۸	تذکر نهایی
۱۴۹	خلاصه
۱۵۰	برای مطالعه بیشتر
۱۵۱	اصطلاحات
۱۶۱	کتابشناسی

پیشگفتار

این کتاب شرحی است منطقی و واقع‌بینانه از مضمون و قلمرو فلسفه اخلاق و براستی برای خواننده علاقه‌مندی که بخواهد مطالعاتش را در این زمینه ادامه دهد پایه محکمی است. مؤلف بررسی خود را با سؤالاتی از درون علم اخلاق آغاز می‌کند. این پرسشها از تکالیف متعارض، خودپرستی، غیرگرایی، گناه، مسئولیت و امثال آن شروع می‌شود و بتدریج به مسائلی که جنبه نظری آنها بیشتر است، مانند پایگاه منطقی احکام اخلاقی، منتهی می‌گردد.

نویسنده در این شرح اجمالی مهمترین نظریات اخلاقی معاصر را مورد نقد و بررسی قرار می‌دهد و در فصل آخر از یافته‌های فصول قبل برای تعیین رابطه اخلاق با علم و دین استفاده می‌کند. مفاهیم کلیدی متن با حروف درشت چاپ شده و در انتهای هر فصل خلاصه مطالب و فهرستی از مآخذ برای مطالعه بیشتر آمده است. در پایان کتاب نیز یک کتابشناسی جامع و شرح اصطلاحات ضمیمه شده است. آقای ابوالحسن نجفی دستنوشته ترجمه را خواندند و پیشنهادهای سودمندی کردند. امیدوارم تشکر و قدردانی مرا بپذیرند.

فصل اول

سرآغاز

سرآغاز

فلسفه اخلاق، همان طور که از اسمش پیداست، پژوهشی فلسفی در علم اخلاق است. شاید روشن نباشد که ما کدام پژوهش را فلسفی می خوانیم، چون مفهوم فلسفه در طی قرون تغییر بسیار کرده است. در گذشته معنی واژه «فلسفه» به «علم» نزدیکتر بود. ما امروز از یک طرف علوم طبیعی و اجتماعی را داریم و از طرف دیگر فلسفه به معنی ویژه خود مطرح است، ولی در گذشته «فلسفه» به همه اینها اطلاق می گردید و اصطلاح «فلسفه طبیعی^۱» به معنی فیزیک که هنوز در برنامه تحصیلی بعضی دانشگاهها به چشم می خورد یادآور کاربرد قدیمی همین واژه است. در قرن هجدهم فلسفه طبیعی از فلسفه اخلاق (یا علم اخلاق) متمایز بود و چنین برداشتی کاملاً متعارف بود. مثلاً دیوید هیوم آرزو داشت که نیوتن علم اخلاق باشد. حتی در آن روزگار نیز اصطلاح «فلسفه اخلاق» کاربردی به مراتب وسیعتر داشت و علاوه بر آنچه امروز فلسفه اخلاق می خوانیم علوم انسانی یا اجتماعی از قبیل روان شناسی، جامعه شناسی، اقتصاد و در واقع طرح کلی علم اخلاق به عنوان علمی مرتبه اول را نیز در بر می گرفت.

1. natural philosophy

در اینجا دست کم به یک وجه تمایز سه جانبه نیاز داریم. اولاً روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، اقتصاد و امثال آن که روزی علوم اخلاقی خوانده می‌شدند مانند فیزیک، شیمی و به طور کلی علوم طبیعی به کشف امر واقع^۱ و تبیین^۲ آن می‌پردازند، یعنی امر واقع را تحت لوای قانون و نظریه درمی‌آورند؛ ثانیاً ما در سخنهای خود دم از خیر و شر و خطا و صواب می‌زنیم و می‌گوییم این کار را باید کرد و آن کار را نباید کرد. به نظر می‌رسد که برای اشاره به این مواد واژه‌ای مناسب‌تر از «گرایش اخلاقی»^۳ یا برخورد اخلاقی نداریم که البته نباید آن را به سبب بار معنی متداولش کم‌اهمیت تلقی کنیم. دانشمند با امور واقع سروکار دارد و حکیم اخلاقی به ارزشها توجه می‌کند. اولی به هستها می‌پردازد و دومی از بایدها سخن می‌گوید، ولی فیلسوف از هر دو آنها متمایز است. وجهه نظر او مفاهیم است. او سؤال نمی‌کند که چه چیزی خوب است یا چه کاری درست است. این مسائل به اخلاق‌گرایان^۴ مربوط است. فیلسوف می‌پرسد واژه «خوب» چه معنایی دارد؟ چه چیزی سبب می‌شود که ما چیزی را خوب بدانیم؟ به‌عنوان مثال سؤال او این نیست که کودکان در چه سنی احساس تعهد اخلاقی می‌کنند، چون این سؤال روان‌شناختی^۵ و درباره امر واقع است. فیلسوف می‌پرسد مبنای مفهوم تعهد چیست؟ ما تحت چه شرایطی یک نفر را متعهد می‌دانیم؟ گاهی اخلاق‌گرایی فعالیتی مرتبه اول^۶ تصور می‌شود و بدین ترتیب از فلسفه اخلاق که پژوهشی از مرتبه دوم^۷ و درباره آن است متمایز می‌گردد، درست همان طور که فلسفه علوم تحقیقی مرتبه دوم درباره تفکرات و روندهای علمی مرتبه اول است.

1. fact 2. explanation 3. moralizing 4. moralists
5. psychological 6. first-order 7. second-order